

České vysoké školství a americké zkušenosti

Iva Pýchová

Od r. 1989 dochází k postupné přestavbě českého vysokého školství, které bylo v minulosti nuceno následovat sovětské vzory. V této přestavbě se současné středo- a východoevropské školství buď vrací k vlastním předkomunistickým tradicím nebo přejímá některé vzory západní.

Většina západních univerzitních systémů vychází z demokratických principů jako právo na vzdělání pro všechny, svoboda individua atd. Nápodoba západních systémů je v tomto případě garantem demokratického charakteru nově se utvářejících vysokoškolských systémů. Některé kvality západního vysokého školství však přinášejí i určité problémy, na které bychom měli být připraveni.

Na základě poznatků získaných během pobytu na amerických a některých západoevropských vysokých školách jsme vybrali šest nejtypičtěších rysů těchto institucí, charakterizovali jsme přínos těchto rysů pro nové evropské vysokoškolské systémy a poukázali jsme zároveň na jejich méně příznivé důsledky. Jde o tyto rysy:

decentralizaci, diverzifikaci, flexibilitu, vysoké počty přijímaných studentů, ekonomickou nezávislost univerzit a studentskou autonomii.

1. **Decentralizace** přináší svobodu volby školské politiky, tvorby učebních osnov a plánů, volby učebnic a metod výuky. Absence centrálního řízení však též snižuje možnost kontroly kvality výuky a zkušebních standardů. přiměřenost volby učebnic a odbornost tvorby osnov a plánů, a to zvláště u nově vzniklých, zejména soukromých škol a fakult. Vědomy si tohoto problému vytvářejí některé americké univerzity řídicí konsorcia, v Británii a jiných západoevropských zemích existují pro tyto účely mimouniverzitní kontrolní instituce [Pappas, 1992].

2. **Diversifikace** amerických vysokých škol představuje rozsáhlou nabídku oborů, širokou škálu jejich kombinací a vysoce specializovanou přípravu posluchačů. Na druhé straně však tyto diversifikované typy škol postrádají jakoukoli návaznost, ztrácí se kompatibilita jejich učebních osnov a plánů. Kromě toho má příliš úzká specializace často za následek nedostatky ve všeobecném vzdělání studentů. (Viz kritickou zprávu American Council on Education z r. 1991; rovněž Walberg, 1980).

3. Americké vysoké školství je obdivuhodné svou **flexibilitou**, s jakou reaguje na měnící se potřeby společnosti, požadavky obce nebo zájmy studentů [Cooperative Education, 1992]. Tato pohotovost univerzit pomáhat vzdělávat a vychovávat však někdy vyúsťuje v nedostatek angažovanosti, ak-

tivity a vytrvalosti studentů, kteří jako by očekávali „norimberský trychtýř“ (viz program U.S. Department of Education, 1991).

4. Americké univerzity přijímají **obrovské počty studentů** do prvních ročníků [Progress of Education in the USA, 1990]. Také západoevropské univerzity ve snaze umožnit studium co nejširšímu počtu uchazečů poskytují podpory sociálně slabším studentům, stipendia nadaným, půjčky, které se splácejí po absolutoriu atd. Často se na těchto podporách podílejí i místní a státní orgány. Avšak velký odpad studentů po prvním ročníku i v průběhu celého studia naznačuje, že „široce otevřené dveře ke vzdělání se často mění ve dveře otáčecí“ [Comprehensive Program . . . , 1991]. **Ukazuje se, že univerzitní vzdělání by mělo být dostupné všem, kdo mají schopnosti studovat a chtějí studovat.** Proto některé americké univerzity vyžadují od uchazečů potvrzení o absolutoriu testů schopností (např. SAT — Scholar Aptitude Test) a motivace, britské univerzity vycházejí z přísných hodnocení závěrečných zkoušek středoškolských atd.

5. Protože státní dotace vysokých škol v postkomunistických zemích jsou většinou považovány za ne zcela dostačující, nabízí se řešení v podobě **ekonomické nezávislosti univerzit amerického typu.** Ačkoliv školné, fondy sponzorů a dary významných absolventů umožňují americkým univerzitám zajistit vysoký standard kvality výuky, vysoké platy učitelů, supermoderní technické vybavení atd., **vliv sponzorů se někdy prosazuje v celkové orientaci univerzit,** např. ve výzkumu zaměřeném na řešení problémů pouze sponzorských podniků. Závislost na fondech místních úřadů někdy sklouzává k lokálnímu patriotismu až provincialismu těchto univerzit [America 2000, 1991].

6. Americké a západoevropské univerzity nabízejí celou řadu příležitostí a vymožeností pro rozvoj **autonomie studentů:** různé typy studia, kreditní systémy, perfektní vybavení knihoven, rozmanité technické vymoženosti, bohatý společensko-kulturní a sportovní život atd. Zdá se však, že zdaleka ne všichni studenti těchto vymožeností využívají. Ve zprávě amerického ministerstva školství [Comprehensive Program . . . , 1991] se dokonce hovoří o „subkultuře univerzitních kampusů, která podvazuje studijní morálku“. Nedostatky v studijní angažovanosti a autonomii lze pozorovat i u některých vysokoškoláků postkomunistických zemí, jejichž vysoká politická autonomie přispěla k svržení totalitních režimů. Ukazuje se, že zatímco politická a sociální autonomie se vyvíjí mimo jiné i každodenní životní a společenskou zkušeností, **studijní autonomii je nutno se naučit.** [Stanchina, 1976; Holec, 1980; Dickinson, 1987].

Závěrem připojujeme poznámku: Američtí pedagogové považují za obdivuhodné, že v období vlády totalitních režimů, za nesmírně nepříznivých

podmínek mnozí učitelé v zemích za „železnou oponou“ přesto vychovali řadu vynikajících absolventů. Tajemství tohoto úspěchu je nám známo: Tkví v obětavosti, angažovanosti těchto pedagogů, v jejich lásce ke studentům a k učitelskému poslání. Lze jen doufat, že naši učitelé v budoucnu neztratí tyto ctnosti a nevymění je za technické vymoženosti, podnikatelské příležitosti a (doufejme) lepší ekonomickou situaci.

Literatura:

- [1] America 2000, An Education Strategy (1991). The U.S. Department of Education
- [2] Comprehensive Program of the Fund for the Improvement of Postsecondary Education (1991). The U.S. Department of Education
- [3] Cooperative Education (1992). The U.S. Department of Education.
- [4] Dickinson, L. (1987) Self-instruction in Language Learning. CUP
- [5] Holec, H. (1980) Autonomy and Foreign Language Learning. Council of Europe.
- [6] Pappas, S. (1992) Accreditation, Its Purpose, Criteria and Procedure. The U.S. Department of Education
- [7] Progress of Education in the U.S.A. 1984 through 1989 (1990). The U.S. Department of Education
- [8] Stanchina, C. (1976) Autonomy at work with adults. In: Harding-Esch, E. (ed.) Self-directed Learning and Autonomy. CUP
- [9] U.S. Higher Education (1991) American Council on Education.
- [10] Walberg, H.J. (1980) American Education: Diversity and Research. Forum Ser.